

Sygn. akt II UK 298/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 sierpnia 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Zbigniew Hajn

SSN Zbigniew Korzeniowski

w sprawie z wniosku J. K.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w O.
o emeryturę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 13 sierpnia 2015 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 25 marca 2014 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 25 marca 2014 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację
pozwanego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w O. od wyroku Sądu
Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w O. z dnia 6 września 2013

r., którym zmieniono decyzję organu rentowego z dnia 9 maja 2013 r., przyznając wnioskodawcy J. K. prawo do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach od dnia 1 kwietnia 2013 r., po zaliczeniu do okresu pracy w szczególnych warunkach zatrudnienia od dnia 1 czerwca 1976 r. do dnia 30 września 1992 r. w Spółdzielni Usług Rolniczych w K.

W ustalonym stanie faktycznym wnioskodawca (ur. w dniu 6 listopada 1952 r.), w dniu 24 kwietnia 2013 r. złożył wniosek o wcześniejszą emeryturę. Organ rentowy uznał 31 lat, 4 miesiące i 3 dni okresów składkowych i nieskładkowych w związku z zatrudnieniem w latach 1967-2013 w Fabryce Maszyn „C.” w Ł., Spółdzielni Usług Rolniczych w K. i Domu Pomocy Społecznej Zgromadzenia Sióstr [...] w G. Bezsprene wnioskodawca nie jest członkiem OFE. W sprawie spornym było czy wnioskodawca wykazał 15 lat pracy w warunkach szczególnych wykonywanej w Spółdzielni Usług Rolniczych K. w okresie od dnia 1 kwietnia 1976 r. do dnia 30 września 1992 r. Sąd Okręgowy ustalił, że wnioskodawca z dniem 1 czerwca 1976 r. został zatrudniony na stanowisku traktorzysty na 3-miesięczny okres próbny, a następnie - od dnia 1 października 1976 r. na czas nieokreślony, w czasie trwania której powierzono mu obowiązki traktorzysty. W dokumentacji jego stanowisko pracy jest określone jako kierowca ciągnika (traktorzysta, kierowca ciągnikowy). Od dnia 9 października 1989 r. powierzono wnioskodawcy obowiązki spawacza, niemniej w aktach osobowych brak dokumentacji potwierdzającej, aby obowiązki te wykonywał. Z kolei z zeznań świadków - współpracowników wnioskodawcy wynika, że pracował on na stanowisku traktorzysty. Spółdzielnia świadczyła usługi dla rolników i usługi transportowe. W bazie w K. było około 30 ciągników i 11 traktorzystów. Traktorzyści zatrudnieni byli przy pracach polowych i świadczyli usługi dla rolników, pracowali na roli, wykonywali orki, siewy, opryski, kultywacje. Dodatkowo zajmowali się transportem i m.in. wywozem fekalii, przy czym usługi te, (będące pracą stałą) wykonywali w obrębie województwa i poza nim.

Po przeprowadzonym postępowaniu dowodowym Sąd, powołując się na art. 32 ust. 1, 2 i 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm., dalej ustawa o emeryturach i rentach), oraz § 2 i 4 rozporządzenia Rady

Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.) - dalej rozporządzenie, przyjął, że wnioskodawca wykonywał we wskazanym okresie pracę w warunkach szczególnych wymienioną w wykazie A, dziale VIII, pod poz. 3, spełniając wszystkie wymogi do przyznania prawa do dochodzonego świadczenia.

Zaskarżonym wyrokiem, Sąd Apelacyjny oddalił apelację organu rentowego, podzielając ustalenia Sądu pierwszej instancji oraz zapadłe orzeczenie. W ocenie Sądu drugiej instancji Sąd Okręgowy trafnie uznał, że okres pracy wnioskodawcy od dnia 1 czerwca 1976 r. do dnia 30 września 1992 r. był okresem pracy w warunkach szczególnych - prace wymienione w wykazie A dziale VIII (transport i łączność) poz. 3 (prace kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych). Sąd drugiej instancji ustalił, że w czasie zatrudnienia w Spółdzielni Usług Rolniczych w K. wnioskodawca wykonywał faktycznie wszelkie zleczone prace w ramach usług wykonywanych przez pracowników pracujących w wyodrębnionym w ramach tej Spółdzielni dziale transportu, przywołując wyrok Sądu Najwyższego z dnia z 14 marca 2013 r., I UK 547/12, (OSNP 2014 nr 1, poz. 11). Zdaniem Sądu można bowiem uznać, że chodzi o szeroko rozumianą branżę transportową ze względu na jej uciążliwość i szkodliwość dla zdrowia, tym bardziej, że nie można sztucznie rozgraniczać poszczególnych rodzajów prac i czynności w ramach wykonywanej faktycznie pracy, oraz przypisywać ich częściowo do branży rolniczej, a częściowo do transportowej.

Powyższy wyrok zaskarżył w całości skargą kasacyjną pełnomocnik organu rentowego, zarzucając naruszenie prawa materialnego poprzez błędną wykładnię art. 184 ust. 1 w związku z art. 32 ustawy o emeryturach i rentach oraz § 2 i 4 rozporządzenia, polegającą na przyjęciu, że „praca kierowcy ciągnika rolniczego zatrudnionego przy pracach polowych w Spółdzielni Kótek Rolniczych, a zatem zakładzie pracy branży rolniczej, jest pracą w warunkach szczególnych wymienioną w wykazie A stanowiącym załącznik do powołanego rozporządzenia w Dziale VIII dotyczącym transportu i łączności pod poz. 3 (...)”. Pełnomocnik wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie co do istoty sprawy poprzez oddalenie odwołania wnioskodawcy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna ma usprawiedliwione podstawy.

Okoliczności faktyczne przedmiotowej sprawy, wiążące Sąd Najwyższy z mocy art. 398¹³ § 1 k.p.c., są bezsporne i zamykają się stwierdzeniem, że ubezpieczony legitymuje się niekwestionowanymi przez organ rentowy okresami składkowymi i nieskładkowymi wymiarze 31 lat, 4 miesięcy i 3 dni oraz nie jest członkiem OFE. Niewątpliwe jest też, że w okresie od 1 czerwca 1976 r. do 30 września 1992 r. był zatrudniony na podstawie umowy o pracę w pełnym wymiarze czasu pracy, w Spółdzielni Usług Rolniczych w K. na stanowisku kierowcy ciągnikowego, wykonując prace polowe, transportowe, a nadto świadcząc usługi na rzecz rolników. Sporna pozostaje ocena tej pracy jako pracy w warunkach szczególnych, uprawniająca do dochodzenia tzw. wcześniejszej emerytury.

Wstępnie należy przypomnieć (na co trafnie wskazał Sąd Apelacyjny w ślad za ustalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego), że ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 56, poz. 498) zmieniono treść art. 32 ustawy emerytalnej, w związku z czym od dnia 2 maja 2003 r., w celu ustalenia uprawnień, o których mowa w jego ust. 1, za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważało się pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia w podmiotach, w których obowiązują wykazy stanowisk ustalone na podstawie przepisów dotychczasowych. Przepis ten, w zakresie, w jakim posługiwał się określeniem „w podmiotach, w których obowiązują wykazy stanowisk ustalone na podstawie przepisów dotychczasowych”, został wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 czerwca 2004 r., P 17/03 (OTK-A 2004 nr 6, poz. 57 i Dz.U. Nr 144, poz. 1530) pozbawiony mocy prawnej. Przepis art. 32 ust. 4 ustawy pozostał bez zmian, stanowiąc, że wiek emerytalny, o którym mowa w ust. 1, rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki, na podstawie których

osobom wymienionym w ust. 2 i 3 przysługuje prawo do emerytury, ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych.

Wykładni pojęcia „przepisy dotychczasowe” dokonał Sąd Najwyższy w uchwale siedmiu sędziów z dnia 13 lutego 2002 r., III ZP 30/01 (OSNP 2002 nr 10, poz. 243), wskazując na przepisy rozporządzenia, z wyłączeniem tych, które zobowiązywały ministrów, kierowników urzędów centralnych i centralne związki spółdzielcze do ustalenia wykazu stanowisk pracy w podległych im zakładach pracy. Stwierdził, że odesłanie do przepisów dotychczasowych w kwestii wykazów obejmujących świadczenie pracy w warunkach szczególnych, zawarte w art. 32 ust. 4 ustawy emerytalnej, nie obejmuje przepisów kompetencyjnych § 1 ust. 2-3 rozporządzenia. Odesłanie dotyczy więc tylko wieku emerytalnego, rodzajów prac, stanowisk, warunków uprawniających do wcześniejszej emerytury. To pozwala na wniosek, że przepisy dotychczasowe, o których mowa w odesłaniu, to § 2 ust. 1 rozporządzenia, stanowiący, iż okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy; przepisy § 4-8a, określające wiek emerytalny i okres wykonywania pracy w szczególnych warunkach pracowników wykonujących prace wyszczególnione w wykazach A i B stanowiących załącznik do rozporządzenia oraz przepisy § 9-15, dotyczące wieku emerytalnego i warunków przechodzenia na emeryturę osób zatrudnionych w szczególnym charakterze. Sąd Najwyższy w konsekwencji stwierdził więc, że odesłanie do przepisów dotychczasowych nie dotyczy kompetencji do tworzenia wykazów obejmujących stanowiska, na których świadczy się pracę w szczególnych warunkach, ale obejmuje samą treść tych wykazów i inne okoliczności wyraźnie wskazane w art. 32 ust. 2 ustawy emerytalnej *in principio*, co zostało zaakceptowane przez Trybunał Konstytucyjny w motywach wskazanego wyżej wyroku.

W judykaturze przyjmuje się, że w świetle przepisów wykazu A, stanowiącego załącznik do rozporządzenia, wyodrębnienie poszczególnych prac ma charakter stanowiskowo - branżowy. Pod pozycjami zamieszczonymi w kolejnych działach wykazu wymieniono bowiem konkretne stanowiska przypisane

danym branżom, uznając je za prace w szczególnych warunkach uprawniające do niższego wieku emerytalnego. Przyporządkowanie danego rodzaju pracy do określonej branży ma istotne znaczenie dla jej kwalifikacji jako pracy w szczególnych warunkach. Usystematyzowanie prac o znacznej szkodliwości i uciążliwości do oddzielnych działów oraz poszczególnych stanowisk w ramach gałęzi gospodarki nie jest przypadkowe, gdyż należy przyjąć, że konkretne stanowisko narażone jest na ekspozycję na czynniki szkodliwe w stopniu mniejszym lub większym w zależności od tego, w którym dziale przemysłu jest umiejscowione. Konieczny jest bezpośredni związek wykonywanej pracy z procesem technologicznym właściwym dla danego działu gospodarki (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 16 czerwca 2009 r., I UK 20/09 i I UK 24/09; z dnia 1 czerwca 2010 r., II UK 21/10 a także z dnia 14 marca 2013 r., I UK 547/12; niepublikowane). Oznacza to, że przynależność pracodawcy do określonej gałęzi przemysłu ma znaczenie istotne i nie można dowolnie, z naruszeniem postanowień rozporządzenia, wiązać konkretnych stanowisk pracy z branżami, do których nie zostały przypisane w tym akcie prawnym (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 2011 r., III UK 174/10, niepublikowany).

Powyższe uwagi mają znaczenie w okolicznościach sprawy, w tym zwłaszcza w kontekście zarzutów skargi kasacyjnej organu rentowego, sprowadzających się do stwierdzenia, że brak było podstaw prawnych do kwalifikowania okresu pracy wnioskodawcy jako traktorzysty rolniczego do pracy kierowcy ciągnika w transporcie, traktowanej w tej branży jako praca w warunkach szczególnych - wykaz A załącznika do rozporządzenia, Dział VIII, poz. 3.

Nie można więc podzielić bez zastrzeżeń stanowiska Sądu Apelacyjnego, że istotny dla stwierdzenia wykonywania pracy w szczególnych warunkach jest wyłącznie rodzaj tej pracy, a bez znaczenia pozostaje okoliczność zatrudnienia pracownika w określonym sektorze gospodarki. Zdaniem Sądu Apelacyjnego „w czasie zatrudnienia w Spółdzielni (...) wnioskodawca wykonywał faktycznie wszelkie zlecane prace w ramach usług wykonywanych przez pracowników pracujących w wyodrębnionym w ramach tej Spółdzielni dziale transportu. Zatem jego praca była też *de facto* pracą w transporcie (...)”. Konstatacja ta jest przedwczesna, biorąc pod uwagę ustalenia faktyczne sprawy. Winna być one

uzupełniona o ustalenie, że stopień szkodliwości lub uciążliwości pracy wnioskodawcy jako kierowcy traktora w Spółdzielni Usług Rolniczych (w rolnictwie) nie wykazuje żadnych istotnych różnic w stosunku do pracy kierowcy ciągnika w transporcie, rozumianym słownikowo jako zespół czynności związanych z przemieszczaniem osób i dóbr materialnych przy użyciu odpowiednich środków (np. samochodu, kolei czy rurociągu). W wyroku z dnia 6 lutego 2014 r., I UK 314/13 (Lex nr 1439383), Sąd Najwyższy uznał, że za wykonaną w warunkach szczególnych należy uznać również pracę przyporządkowaną w załączniku A do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. do innego działu przemysłu niż ten, w którym jest świadczona, jeżeli stopień szkodliwości lub uciążliwości tego rodzaju pracy nie wykazuje żadnych różnic w zależności od branży, w której pracownik jest zatrudniony (por. także wyrok z dnia 25 marca 2014 r., I UK 337/13, Lex nr 1458817). Niewątpliwie prace kierowcy ciągnika czy traktora w transporcie i rolnictwie, mimo podobieństw, są różne, stąd też dla przyjęcia, że praca kierowcy traktora w Spółdzielni Usług Rolniczych, może być kwalifikowana jako praca w warunkach szczególnych w transporcie, wymaga poczynienia ustaleń wykazujących podobieństwo pracy w tych różnych branżach, przy czym jednocześnie warto wskazać, że pod poz. 3, działu VIII tego wykazu (transport), wymienione zostały prace m.in. kierowców kombajnów, które to urządzenia w zdecydowanej większości są maszynami rolniczymi, wykorzystywanymi nie w transporcie, ale przy pracach w rolnictwie.

Wszystkie te uwagi dają podstawę do przyjęcia, że Sąd Apelacyjny zastosował prawo materialne do nie w pełni ustalonego stanu faktycznego, co czyni uzasadnionym podniesiony w skardze zarzut naruszenia prawa materialnego przez jego niewłaściwe (przedwczesne) zastosowanie.

Mając to na względzie orzeczono jak w sentencji, po myśli art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.

O kosztach orzeczono po myśli art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c.

